

Et lite stykke Afrika

Fra Raoul Peck «Man on the Shore».

Den haitianske regissøren Raoul Peck minner oss om at det ikke bare er i nord det går sterke bånd over Atlanteren. Peck er årets hedersgjest under Film fra Sør.

■ FREDRIK GJERTSEN

I 1961, da Raoul Peck var åtte år gammel, flyktet familien hans fra Haiti til Den demokratiske republikken Kongo. I den rette historiske konteksten er dette fullstendig logisk: for mens François Duvaliers karibiske diktatur ble stadig mer brutalt, blåste det en optimismens vind over Afrika når land etter land frigjorde seg fra sine koloniherrer. I Kongo var det Patrice Lumumba, landets første statsminister, som sto i begynnelsetenes

sentrum. Denne unge og ambisiøse politikeren ble imidlertid tatt av dage før han hadde rukket å bli varm i taburetten, og dette er en hendelse som har kastet lange skygger.

TO LUMUMBA-FILMER

Lumumbas skjebne er tydeligvis et sterkt minne for Raoul Peck, for han har laget ikke mindre enn to filmer om ham: én dokumentar («Lumumba: La Mort du Prophète» fra 1992) og én spillefilm («Lumumba» fra 2000). Og nettopp dette – at han behersker to såpass forskjellige filmatiske uttrykksformer – er ganske unikt for årets hedersgjest hos Film fra Sør.

I spillefilmen har Peck tilstrebet historisk nøyaktighet. Ikke bare ligner hovedrolleinnhaveren Eriq Ebouaney veldig på den tidlig døde statsministeren, men regissøren har også gjenskapet en rekke autentiske scener fra datidens TV-nyheter. Dette betyr imidlertid ikke at filmen er fri for kontroverser. Peck

har sitt på det tørre når han viser at det var utenlandsk innblanding i mordet på Lumumba, men det konkrete politiske scenariet han skaper på lerretet havner vel heller i kategorien «sannsynlig» enn «ugjendrivelig sannhet».

SLENTRENDE DOKUMENTARER

På grunn av sitt ufrivillige martyrium er Lumumba snarere blitt stående igjen som et symbol på Afrikas forspilte sjanser enn som den samlande statsmannen han utvilsomt ønsket å bli. Peck portretterer ham som en uavhengig og stolt politiker som til slutt faller som offer for

eksterne krefter. Det kan innvendes at filmen langt på vei unngår å problematisere hovedpersonens egen rolle i begivenhetene, for til syvende og sist er det beskrivelsen av hans skiftende motstandere – i form av stadig sterkere allianser – som framstår som filmens egentlige mål. Dette utføres med stort hell.

Paradoksalt nok har dokumentaren om Lumumba et løsere forhold til de historiske fakta enn spillefilmen. «Lumumba: La Mort du Prophète» passer på mange måter inn i en aktuell trend med globaliseringskritiske dokumentarer, samtidig som regissøren demonstrerer at han er i ferd med å skape seg en egen stil. Denne stilen, som dukker opp igjen senere i Pecks produksjon, består av en blanding av det politiske og personlige.

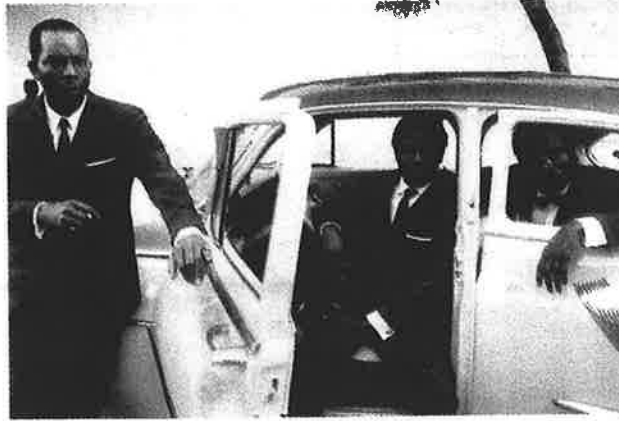
FOLKEMORDET I RWANDA

Om noen spør seg om hvorvidt historien om en maktesløs afrikansk idealist fra Den kalde krigens dager er verdt to kinobilletter, så ligger nok mye av svaret

«Paradoksalt nok har dokumentaren om Lumumba et løsere forhold til de historiske fakta enn spillefilmen.»

FOTO: FFS

Fra «Lumumba».

FOTO: FFS

Raoul Peck ynder å portrettere den fattige øystatens skjebne i den nykoloniserte verden.

Raoul Peck-filmer på FFS: Film Fra Sør:

- «Desouren – Dialogue with Death Desouren» (Haiti 1994)
- «Haiti – Silence of the Dogs» (Haiti 1994)
- «Haitian corner» (Haiti 1988)
- «It's Not About Love» (USA 1997)
- «Lumumba» (Congo, Haiti 2000)
- «Lumumba – Death of a Prophet» (Congo 1992)
- «Man on the Shore» (France 1993)
- «Profit and Nothing But!» (France, Belgium, Haiti 2001)
- «Sometimes In April» (USA 2005)

Martin Luther King Jr. s ord «Til slutt vil vi ikke huske ordene til våre fiender, men stillheten til våre venner» introduserer filmen «Sometimes In April». FOTO: FFS

Rystende påminnelser

5 DRAMA
«Sometimes In April»
Regi: Raoul Peck
USA 2005

Noen filmer er så sterke at det ikke engang nytter å spørre seg selv om de er basert på en sann historie. «Sometimes In April» er en film om to april måneder, den ene i 1994, den andre i 2004. I 1994 startet den etniske utrensningen i Rwanda etter år med konflikter basert på en belgisk kolonilov som kategoriserte tutsiene som suverene i forhold til hutuene. I 2004 følger vi sannhetskommisjonens arbeid i vitneforklaringene, domstolens jakt på overgriperne og et folk som fortsatt leter etter en forsoning med tapene. Blodbadet startet etter at Rwandas president ble drept i april 1994. Med navnelister i hånden gikk militsen fra hus til hus, skjøt eller brukte machetene på menn, kvinner og barn. Etter hundre dager var mer enn 800.000 mennesker drept på denne måten. Filmen viser hvordan grusomhetene systematisk utføres av soldater, sivile og medløpere.

Den er en sterk film rent visuelt sett, men det som gjør størst inntrykk er likevel det akselererende hatet som rammer de underkjente i landet, tydeliggjort gjennom konfrontasjoner, dialog og en filmatisk visshet om at de sterkeste scenene er de du ikke får se. Raoul Pecks film tar utgangspunkt i en mann og hans kamp for familien, og gjennom hans omkrets og kamp for å overleve fanger Peck inn alle aspektene ved folkemordet. Hvordan landets radiostasjoner ble brukt i propagandaøyemed for å spre hat, drapsordrer og navnelister på «kakerlakkene», hvordan militæret forholdt seg og hvordan den lille FN-styrken som sto i landet var sjanseløs. Samtidig bruker han internasjonale TV-klipp og nyhetsbulletiner som kontrast. Debra Winger spiller rollen som byråkrat som i uker og måneder sitter og vurderer om USA eller FN bør gripe inn.

«Noen ting er for smertefulle til å huskes, men for viktige til å glemmes» er filmens slagord, og Pecks film får oss til å huske smerten gjennom nyanserer, og rekapitulasjon som fanger selve galskapen. Ikke minst blir «Sometimes in April» nok en vekker i forhold til andre av Afrikas katastrofemråder.

mode.steinkjer@dagsavisen.no

MODE STEINKJER

i Pecks senere dramatiserte fortelling om folkemordet i Rwanda. «Sometimes in April» (2005) er hans kanskje mest kjente film, og den viser med all mulig tydelighet hvilke problemer mange land i Afrika har slitt med siden uavhengigheten. I opptakten til disse massakrene, som fant sted i 1994, gjenkjennes mange av de samme grupperingene som var i sving i Kongo i 1961: noen er afrikanske, andre ikke. (Se egen anmeldelse).

DET GLOBALISERTE AFRIKA

Alle som har vært i Karibia vet hvor sterkt afrikansk kultur står i området, og det er lett å tenke seg at familien Peck i hvert fall til en viss grad kjente seg igjen i Kongo. Når det gjelder forholdene som gjorde at de forlot Haiti på 60-tallet, kan spillefilmen «L'homme sur les quais» (1993) anbefales. Men tidene har forandret seg siden den gang, og både afrikansk og karibisk kultur er blitt ytterligere

globalisert. (Som en kuriositet kan det nevnes at det internasjonale universitetet i Moskva er oppkalt etter Patrice Lumumba.)

Men det er og blir Haiti som er Raoul Pecks hjemland. Han ynder å portrettere den fattige øystatens skjebne i den nykoloniserte verden, og av og til skildrer han sine landsmenn i eksil. Og han skulle ha gode forutsetninger for begge deler: Peck har bodd i Frankrike, Tyskland og USA, og han var kulturminister i Haiti i 1996-97 (mens president Aristide fremdeles var forkledd som demokrat).

EN EGEN FORMEL

Pecks nyeste dokumentarfilm, «Profit & Nothing But! Or Impolite Thoughts on the Class Struggle» (2001), tar igjen utgangspunkt i fattigdommen i Haiti, men ekspanderer til en utpreget global kontekst. Samtidig avslører denne filmen at vi

har å gjøre med en moden regissør som tør bruke av seg selv. De som eventuelt vil la seg friste til å gå og se disse filmene, må derfor regne med å bli vant til stadig å høre opphavsmannens politiske betraktninger framført gjennom en svært tilstedeværende voice-over. Vi vil imidlertid hevde at Raoul Pecks univers inneholder langt mer enn bare dogmatikk; formelen hans består også av en kledelig poetisk og berikende abstrakt dimensjon.

Når Film fra Sør nå presenterer Pecks produksjon, får man anledning til å vurdere denne formelen og dens tilblivelse. Alt i alt er det ikke tvil om at årets hedersgjester er akkurat en slik unik stemme som Film fra Sør streber etter å presentere, og at dette er en stemme som fortjener vår oppmerksomhet.

kultur@dagsavisen.no